

Ukraina mitten av mars 2022

I denna artikelsamling ingår översättningar av artiklar från amerikanska *CounterPunch*, *Mediapart* och *Sidecar* (New Left Reviews blogg),

Flera av de ingående artiklarna behandlar de olika ekonomiska frågor som står på spel i detta krig.

Se även artikelsamlingen [Ukraina 10 mars 2022](#) (från slutet av förra veckan).

För en komplett lista med Ukraina-texter på Marxistarkivet, sorterade i tidsordning (nyaste först), se [Senaste nytt](#).

MF 13/3 2022

Innehåll

CounterPunch	1
<i>Risken för kärnvapenkrig större än under kalla kriget</i>	1
<i>Invasionen av Ukraina "en vändpunkt" för Putins Ryssland</i>	2
Mediapart	4
<i>Ekonomisk bakgrund till kriget i Ukraina</i>	4
<i>Plågad rysk ekonomi</i>	10
<i>EU-toppmötet i Versailles: Enigheten bara en fasad</i>	16
Sidecar	19
<i>Krigsdimma</i>	19

CounterPunch

Risken för kärnvapenkrig större än under kalla kriget

Patrick Cockburn¹

Counterpunch, 11/3 2022

Risken för kärnvapenkrig är på väg att bli större än under det första kalla kriget på grund av att Ryssland under president Vladimir Putin är mycket svagare – och därför sannolikt mer benägen att använda kärnvapen – än Sovjetunionen på sin höjdpunkt under Nikita Chrusjtjov och Leonid Brezjnev. Bara som supermakt på kärnvapenområdet kan Moskva uppnå paritet med USA vad gäller förmåga till massdestruktion.

I början av sitt krig i Ukraina ägnade sig Putin åt en del nukleärt vapenskrammel genom att försätta sina kärnvapenstyrkor i högsta beredskap och sade att han var besluten att avskräcka från utländsk inblandning i sin militära kampanj. Många avfärdade då detta hot som retoriskt, men efter det har hans dåligt planerade invasion fortsatt att halta och visat att Moskvaskonventionella styrkor är sämre än någon annat.

Politiker i Väst talar nu obekymrat om att stödja regimförändring i Ryssland eller införa en flygförbuds zon över Ukraina, vilket skulle innebära attacker på ryskt flyg och luftvärnsbatterier inne i Ryssland. De hoten kanske inte alltid är allvarligt menade, men sannolikt tas de på allvar av en paranoid ledning i Kreml. När stora delar av den ryska armén kört fast i Ukraina för överskådlig framtid kommer Putin alltmer att titta på sina 1 000 till 2 000 taktiska kärnvapen för att jämna ut förhållandena gentemot Nato i Östeuropa.

Egendomligt nog var oron större i Väst över att Saddam Hussein skulle använda sig av sina icke existerande WMD (massiva förstörelsevapen) 2003 än över att Putin skulle använda sig av sin stora och bara alltför verkliga kärnvapenarsenal idag. Risken är inte bara reell utan ökar i och med att Putins militära äventyr i Ukraina ser ut att vara en av de största felbedömningarna de senaste hundra åren. Det blir alltmer klart att Ryssland helt enkelt inte har den militära styrka som krävs för att erövra och underkiva en nation med 44 miljoner invånare som stöds av större delen av världen i övrigt.

Men det som gör denna kris dubbelt farlig är att den ryska katastrofen i Ukraina var både förutsägbar och rent av oundviklig. Tänk om samma dåliga omdöme också gäller när det kommer till användning av kärnvapen?

Det andra kalla kriget mot Ryssland håller på att visa sig vara betydligt farligare än det första från slutet av 1940-talet till 1989. I över 40 år hängde hotet om kärnvapenkrig – ömsesidigt garanterad destruktion – över världen och var en källa till ständig oro. Bunkrar byggdes för att skydda regeringar och den militära eliten. I skolor i USA drillades elever, lärare och föräldrar om hur de skulle agera i händelse av ett kärnvapenangrepp. Filmen *Dr Strangelove* skildrar hur en sinnesrubbad amerikansk general ger order om en kärnvapenattack mot Sovjetunionen – något som bara verkade alltför realistiskt.

Men sedan det första kalla kriget avslutats har hotet om nukleär förintelse i stort sett glömts bort, trots att resurserna för att genomföra det är de samma som alltid. Ingen brydde sig särskilt mycket när under lång tid framförhandlade avtal som reglerade utplacering av kärnvapen och andra militära installationer upphävdes eller tilläts upphöra. 2002 sade USA upp det antiballistiska missilavtalet, 2007 var det Rysslands tur med avtalet om konventionella styrkor i

---

¹ Av Patrick Cockburn, se även: "[Putin har satsat allt på ett snabbt avgörande i Ukraina. Nu står hans politiska överlevnad på spel.](#)" och artikeln "Rysslands kärnvapenvarning – ett desperat drag som gör det hela ännu farligare" i samlingen [Ukraina 7 mars 2022](#)

Europa. För tre år sedan sade president Donald Trump upp avtalet om medeldistansrobotar och kontakterna i syfte att förhindra att ett krig mellan USA och Ryssland skulle utbryta genom en olyckshändelse blev allt mer sällsynta.

Den obekymrade inställningen över att åtgärder eliminerades som syftat till att förhindra en nukleär apokalyps berodde på att de flesta utgick från att hotet om ett krig mellan USA och Ryssland, som tillsammans förfogar över 93 procent av världens kärnvapen, var borta.

I backspeglarna verkar den övertygelsen märklig eftersom spänningarna mellan de båda kärnvapenmakterna ökat stadigt i Ukraina i varje fall sedan 2014 och USA:s flygvapen dödat ryska soldater i Syrien. Ryssarna hade ju också ställt sig frågan vad syftet med Nato var om inte riktat mot dem?

Putin har satt sin egen och regimens existens på spel genom en invasion, som bara kunde ha lyckats om ukrainarna trängtat efter ryska befriare. Nästan alla de ryska enheter som mobiliserades runt Ukraina för två veckor sedan har nu satts in, men Ryssland är långt ifrån någon seger.

Kanske lyckas man erövra Kyiv, Charkiv och andra städer, men då bara genom massiv användning av artilleri och inte ens då är utgången säker. Och medan belägringarna fortsätter kommer folk runt om i världen att se bilder av civila som dödas och skadas av ryska bomber när de försöker fly från sina hem.

Men anta att den ryska armén ändå till sist lyckas erövra städerna. De ryska trupperna kommer ändå att behöva inkvartering och de kommer att utsättas för angrepp av gerilla på landsbygden. För ryssarna har inte på långa vägar det antal trupper som krävs för att slå ned ett folkligt uppror och man har inga lokala allierade. Sannolikt kommer de då att tillgripa terror, mala sönder städer och byar med flyg och markstyrkor och förvandla invånarna till flyktingar. Grymheterna kommer att öka kraven i Väst på hårdare sanktioner mot Ryssland och mer bistånd till motståndet i Ukraina. I Ryssland kommer Putin att spela ut det patriotiska kortet och hävda att landet är attackerat av inbitna fiender ute efter att förgöra det.

Och när kriget i Ukraina alltmer drar till sig andra makter och Putin blir alltmer desperat kommer sannolikheten för en konfrontation med kärnvapen att öka.

Översättning: Björn Erik Rosin

Invasionen av Ukraina "en vändpunkt" för Putins Ryssland

Federico Fuentes – Tony Wood²

Counterpunch, 11/3 2022 [artikeln först publicerad i *Green Left*]

Den ryska invasionen av Ukraina – något som kom som en överraskning även för en del av Putins hårdaste kritiker – utgör "en vändpunkt" för Putins regim, säger Rysslands-kännaren Tony Wood. Den tyder på att "Kremls politik kan ha varit mer genuint och djupgående påverkad av neo-imperialistiska fantasier än många bedömare föreställt sig".

I denna intervju tar Woods upp Kremls irrationella strategi, Natos roll i konflikten och hur progressiva kan stödja Ukraina folk och det Ryssland som för närvarande sätter sig upp mot Putin.

² Tony Wood föreläser vid Princeton-universitetet i USA, ingår i *New Left Reviews* redaktion och är författare till bl a *Russia without Putin: Money, Power and the Myths of the New Cold War* och *Chechnya: The Case for Independence*.

Vad lär oss invasionen av Ukraina om de omedelbara målen för president Vladimir Putins Ryssland och, mer allmänt, om regimens karaktär? Bekräftar den tidigare bedömningar eller utgör den en vändpunkt i och med att ytterst få väntade sig en invasion av denna omfattning?

Som jag ser det utgör den en vändpunkt. Även om Putins regim gjort sig skyldig till åtskilligt under de drygt 20 år sedan han kom till makten – inte minst ett brutalt kolonialkrig i Tjetjenien, hård repression av oppositionella på hemmaplan, långvariga försök att destabilisera Ukraina och så förstås annekteringen av Krim – har den fram till nu inte agerat på något sätt som varit grundläggande irrationellt sett ur regimens synvinkel.

Den analys av Putinismen som gjorts av många bedömare hittills var att även om den förvisso var halvt auktoritär där val bara tjänade till att upprätthålla en fasad av demokrati, gick den främst ut på att slå vakt om sin egen makt (och rikedomar). Ideologiska aspekter var därmed placerade i baksätet och nationalistisk retorik kunde cyniskt plockas upp eller släppas allt efter behov.

Förutom att vara en kriminell attack på en svagare granne förefaller detta krig strida mot varje slags rationell kalkyl av regimens intressen, för att inte tala om Rysslands intressen i allmänhet. Den tyder på att Kremels politik kan ha varit mer genuint och djupgående påverkad av neo-imperialistiska fantasier än många bedömare föreställt sig.

Den nationalism som Kreml alltmer slutit upp bakom på senare år kan ha övertrumpat grundläggande strategiska överväganden. Om det stämmer har regimens agerande på ett oroväckande sätt blivit fränkopplat verkligheten, vilket gör att en redan katastrofal situation blir allt mer omöjlig att förutsäga.

Protester mot den ryska invasionen förekommer nästan överallt, men det råder oenighet om Natos roll i konflikten. Vad är din uppfattning där?

Det Putins beslut att starta detta krig och den nuvarande ryska regeringen har det allra största ansvaret för detta. Men om vi ska försöka förstå varför denna kris inträffade kommer frågan om Natos roll oundvikligen in i bilden.

Varför lockades Ukraina från 2008 och framåt med att få bli medlem om Nato inte hade några planer på att verkligen försvara sin blivande allierad? Varför fortgick den inriktningen även när det efter händelserna i Donbass och på Krim 2014 stod klart att Ryssland skulle reagera aggressivt?

Och dessförinnan, varför ansågs Natos utvidgning österut vara en sådan strategisk prioritering för USA och dess bundsförvanter på 1990-talet och början av 2000-talet, på bekostnad av att aldrig mer kunna skapa någon konstruktiv relation med Ryssland?

Som jag skrivit i ett annat sammanhang var utvidgningen av Nato till stor del en livförsäkring mot något som utvidgningen i sig bidrog till att åstadkomma: framväxten av ett alltmer nationalistiskt Ryssland med intressen som stred mot Väst.

Med invasionen av Ukraina har Putin förvisso bidragit till att ena och blåsa nytt liv i Nato och nettoresultatet av kriget blir sannolikt ytterligare utvidgning av alliansen när länder gränsande till Ryssland söker sig in under det västliga säkerhetsparaplyet.

Det ironiska är ju att Nato som sådant inte gjorde något som helst för att förhindra kriget och bara varit intresserat av ukrainskt medlemskap i den mån det gått på tvären med ryska intressen – inte för att man hade något intresse av ukrainarnas trygghet.

Trots hård repression har protester mot kriget brett ut sig i Ryssland. Vad innebär de i termer av potentiellt motstånd mot Putin?

Det är värt att erinra om att nästan alla protester är illegala i Ryssland och regelbundet möts av våldsam repression från myndigheternas sida. De som gått ut på gatorna på sistone har gjort det medvetna om att de utsätter sig för avsevärda risker.

Även om antalet som deltar inte verkar särskilt stort jämfört med vad som brukar vara fallet i andra länder är de stora för ryskt vidkommande och den spontana energi och djupa känslor som finns bakom dem tyder på att det bland den ryska allmänheten i stort inte finns något stöd för detta krig.

I den bemärkelsen utgör de en viktig påminnelse för regimen, även om de inte direkt hotar Putins välde: att fortsätta detta meningslösa krig kan leda till problem för dem där uppe.

Bara få är villiga att gå så långt som till att kräva att Nato inför en flygförbudszon är det många som vill att regeringarna i väst ska leverera vapen till Ukraina eller införa hårdare sanktioner mot Ryssland. Bör de som vill ha fred och en rättvis lösning på konflikten ställa sig bakom sådana krav? Om inte, varför? Och vilka lösningar eller krav kan det bli tal om till stöd för Ukraina?

Impulsen att känna solidaritet med Ukraina är en helt förståelig mänsklig reaktion på detta brottsliga krig. Men jag skulle vara mycket försiktig med att säga att solidariteten ska ta sig uttryck i vapenleveranser och sanktioner.

Regeringar i Väst har försett Ukraina med vapen i årtal nu och kommer sannolikt att öka detta utan några uppmaningar från sina befolkningar. Att stödja sådana vapenleveranser är lika med att stödja att kriget fortsätter i det oändliga, vilket förefaller vara en tveksam inställning från personer som inte själva bor i den aktuella krigszonen.

Och även om sanktioner kan göra tillvaron obekvämt för den ryska eliten kommer de att drabba vanliga ryssar hårdare – och ironiskt nog kan det göra att de sluter upp bakom regimen av nationalistiska skäl i stället för att vända sig mot den.

Enligt min uppfattning bör vänstern gå in för att kräva eldupphör och förhandlingar mellan Ukraina och Ryssland. Den främsta uppgiften är att hitta en lösning som gör det möjligt för ukrainarna att leva i fred och med full kontroll över gränserna – och om detta innebär neutral status för Ukraina då bör Väst gå med på det i stället för att driva på om medlemskap i Nato för ett sönderslaget och splittrat Ukraina under partiell rysk ockupation, vilket i nuvarande läge ser ut att vara den troligaste utgången.

Vi måste också motsätta oss allt tal om eskalering: ju längre konflikten pågår, desto större blir risken för att den utvidgas till att omfatta fler regionala makter och USA och därmed skapa den förfärande möjligheten av ett nytt världskrig.

Översättning: Björn Erik Rosin

Mediapart

Ekonomisk bakgrund till kriget i Ukraina

Romarc Godin

Mediapart, 10/3 2022

Hur Ryssland utvecklats ekonomiskt sedan 1991 gör det möjligt att förstå det huvudlösa militära agerande Putin nu gett sig in i. Snarare än en konflikt mellan två olika kapitalistiska modeller handlar det om behov av nya marknader, nya naturresurser.

Att en stor militärmakt åter startat ett intensivt krig i Europa är förvisso inte någon direkt följd av ekonomiska motsättningar. De omedelbara orsakerna återfinns sannolikt i den ryska

imperialismens återkomst och att ett totalitärt system stärkt sin ställning i Moskva. Men de orsakerna är heller inte helt oberoende av den ekonomiska situationen. Ett storkrig mot ett land med 44 miljoner invånare går inte att förklara utan att man beaktar den ekonomiska bakgrunden.

Konflikten måste också studeras mot bakgrund av hur kapitalismen utvecklats under senare tid. En första del av svaret kan sökas i utvecklingen i Ryssland.

Utvecklingen av den ryska ekonomiska modellen

Ryssland är ett land plågat av 1990-talets ”chockterapi”, som var tänkt att bidra till välstånd och se till att landet fanns kvar bland världens stormakter på det ekonomiska området. Men denna strategi utvecklades till rena katastrofen. Rysslands BNP sjönk kraftigt och då försvann också större delen av landets industriella förmåga. Enligt Världsbanken var det först 2006 som Ryssland åter nådde den BNP per capita och den köpkraft som man haft 1990.

Dessa 16 år av stagnation följdes emellertid inte av någon kraftigt accelererad tillväxt. Förvisso drogs den genomsnittliga årliga ökningen av BNP per capita uppåt av ökade råvarupriser och en BNP-ökning på 2,5 procent per år noterades, vilket inte är särskilt mycket för en ekonomi på väg att återhämta sig. Så fort denna priseffekt upphört, och efter de första sanktionerna på grund av annekteringen av Krim, var den ryska ekonomin tillbaka i stagnation: mellan 2013 och 2019 ökade BNP per capita i genomsnitt bara med 0,6 procent varje år.

Men den sammanfattningen rymmer inte förändringarna av den ekonomiska politiken i Ryssland. Från chockterapiens kaos till finanskrisen 1998 växte ett ekonomiskt system fram som dominerades av ”oligarkerna”, just de som dragit fördel av de omfattande privatiseringarna och den utbredda korruptionen på 1990-talet. Men nu hade tillkommit en stark politisk makt med Vladimir Putin som ”skiljedomare”. I början av 2000-talet använde sig också staten av oligarkerna för att skaffa sig ”respekt”, i motsats till tidigare då dessa haft någon form av lekstuga.

Arresteringen av Michail Chodorkovskij i slutet av 2003 innebar en vändpunkt. I fortsättningen var det en alltmer auktoritär stat som kammade hem en del av det producerade värdet och använde det för att stärka sin makt. Och de som inte ville följa de nya spelreglerna blev brutalt satta på plats.

Den kleptokrati som uppstått under chockterapien avskaffades inte. I stället omorganiserade staten den i enlighet med den styrande gruppens intressen. Den sortens regim är inte i första hand ute efter att omfördela rikedomarna. Konfiskeringen av motsträviga oligarkers förmögenheter kom att gynna kretsen nära den politiska makten och stärkte denna.

Inom ramen för detta system tillät Putins Ryssland också att oligarkerna flyttade över sina tillgångar till skatteparadis och att de installerade sig i London eller länderna kring Medelhavet. Men staten lade också beslag på en del av dessa tillgångar för att personligen berika ledarna och stärka säkerhetsapparaten. Oligarkerna fortsatte att berika sig, den politiska ledningen såg till att trygga sina maktpositioner.

Förlorarna var den stora massan av ryssar, som bara fick del av smulorna av den sortens politik. Klyftorna är omfattande i landet. Enligt statistik från World Inequality Database (WID) är inkomstklyftorna, även om de minskat något de senaste 20 åren, fortsatt på en mycket hög nivå, oavsett om man ser det i historisk mening eller jämfört med andra länder.

2020 förfogade således 1 procent av de rikaste över inte mindre än 21,4 procent av de totala inkomsterna mot 17 procent för 50 procent av de sämre bemedlade. Förvisso hade siffran år 2000 legat på 26,6 procent för den rikaste procenten mot 13,1 procent för den understa halvan av befolkningen, men man är långt från den situation som rådde i slutet av sovjetepoken då 1

procent förfogade över 5 procent av den totala inkomsten medan den undre halvan fick 28 procent. Som jämförelse kan nämnas att i Frankrike 2019 hade den rikaste procenten 9,9 procent av inkomsterna och 50 procent av befolkningen 22,7 procent.

Men det viktigaste återfinns i förmögenhetsklyftorna, det verkliga tecknet på kapitalackumuleringen och hur ekonomin ser ut. 2020 innehades 47,7 procent av förmögenheterna av 1 procent av befolkningen, mot 3,1 procent av den sämst bemedlade befolkningshalvan. I det avseendet har klyftorna till och med vidgats de senaste 20 åren då situationen år 2000 var att 1 procent innehade 39,2 procent av den totala förmögenheten. Skillnaden mot Frankrike är stor också på det här området där 1 procent innehar 26,1 procent av de totala förmögenheterna och till och med gentemot USA där den delen uppgår till 34,5 procent.

På det stora hela är Rysslands utveckling efter sovjettiden ett misslyckande. Ryssland har inte återfått den stora ekonomiska makt som Sovjetunionen hade. Landets BNP är lägre än Italiens och ett land som Polen har gått förbi vad gäller BNP per capita och Kina är på väg att komma i kapp, två länder som under sovjettiden låg långt efter.

Farliga motsättningar

Ryssland tillhör helt klart förlorarna i världsekonomin utveckling de senaste 30 åren. Det är ett land beroende av utvinning av råvaror och, för att använda sig av samma terminologi som teoretikerna om imperialismen, dömt att tillhöra en periferi av råvaruleverantörer till centrum.

Ett sådant system bär på farliga motsättningar inom sig. Makthavarna är på samma gång beroende av att kunna förbättra situationen för de breda massorna jämfört med 1990-talet, men också av att kunna fortsätta den ohyggligt koncentrerade ackumuleringen.

Denna motsättning har hanterats på ett komplext sätt. Givetvis genom repression, men också genom nationalism. En vanlig utväg för denna typ av regim för att upprätthålla ordningen. I det ryska fallet bygger den på revanschstämningar och inriktning på att kompensera den tillbakagång för ryskt inflytande internationellt som skett sedan slutet av 1990-talet.

Men denna utväg leder också till en ny motsättning: arvtagaren till sovjetisk militär kapacitet förfogar över en stor militär arsenal samtidigt som man är en ekonomisk makt på lägre nivå. En motsättning som gör det frestande för en auktoritär regim att huvudstupa störta framåt. Och eftersom Putinregimen inte klarat av att utveckla landet ekonomiskt för att trygga stabiliteten återstår bara att satsa stort på det enda den verkliga förfogar över: militär makt.

Den logiska följderna av alla dessa motsättningar blir således att det uppstår en regional rysk imperialism. En "storrysk chauvinism", för att tala med Lenin, gör att det bakom militär makt och ambitioner går att dölja den inneboende svagheten i landets ekonomi och regimens oförmåga att öka det allmänna välbefindandet för befolkningen. Den gör det också möjligt att komma över nya naturtillgångar, vilket till exempel är en av förklaringarna till att ryssarna försöker stärka sitt inflytande i Afrika söder om Sahara.

Logiken i rysk imperialism

Den ryska imperialismens utveckling leder naturligtvis till spänningar med andra intresser, främst västländernas, och sedan 2014 är Ukraina kärnan i de spänningarna. Det är därför viktigt att erinra sig att kapitalismen framför allt handlar om att utvidga sig, även rumsligt.

När det blivit allt svårare att utvinna nytt mervärde, som fallet varit sedan 1970-talet och än mer sedan 2008, blir det oundvikligt med en geografisk expansion för att skaffa sig nya marknader, hitta nya tillgångar och billig arbetskraft. Sovjets reträtt från Central- och Östeuropa åtföljdes därför av en tysk ekonomisk expansion och med den också en

amerikansk. Då blev också kollisionen oundviklig mellan två former av kapitalism ute efter att expandera.

Krisen 2014 fick den ryska regimen att huvudstupa ge sig in på en farlig utveckling. Sanktionerna efter annekteringen av Krim och stödet till separatisterna i Luhansk och Donetsk fick Moskva att bygga ”en fästning Ryssland”, en ekonomi som skulle vara mindre beroende av omvärlden och mer autonom. Men den politiken bidrog bara till att ytterligare förvärpa regimens inre motsättningar.

Visst har den ryska centralbanken minskat beroendet av dollarna och utnyttjat landets handelsöverskott till att bygga upp imponerande reserver av valutor och guld. Den ryska regeringen har också, för att inte längre vara beroende av utländsk finansiering, minskat budgetunderskottet och sedan 2018 haft ett överskott.

Denna politik av ”självförsörjning” är typisk för ett land som ser sig som ”isolerat” ekonomiskt samtidigt som man har ambitioner gentemot omvärlden. Samma politik fördes exempelvis av Italien på fascisttiden. För Rysslands del har denna politik emellertid lett till två nya motsättningar.

För det första har ”fästningen” skapats genom att inhemsk efterfrågan hållits nere. Allt handelsöverskott är uttryck för underkonsumtion. Budgetöverskott och centralbankens politik med höga räntor är verktygen för denna underkonsumtion. Efter invasionen av Ukraina har den ryska centralbanken höjt räntan från 9,5 procent till 20 procent, vilket riskerar att ta död på den ekonomiska aktiviteten i landet. Men det är viktigt att konstatera att redan med på 9,5 procent den räntan högre än i andra länder även i reella termer (0,75 procent i Ryssland i januari 2022 mot -5 procent i eurozonen, till exempel).

2018 ledde ett förslag till pensionsreform till en sällsynt våg av socialt missnöje i landet vilket fick Vladimir Putin att delvis slå till reträtt – något än mer sällsynt. Förslaget att höja pensionsåldern för kvinnor från 55 till 63 år ändrades till 60 år, medan männens höjdes från 60 till 65 år.

Denna partiella reträtt hade gett en bild av vad priset för ”fästning Ryssland” innebär för vanligt folk och visat att bakom regimens ridåer fanns verkliga sociala spänningar. Sedan 2014 har lönerna allmänt befunnit sig under tryck med en tendens till kontinuerlig inbromsning av reallöneökningarna. I februari 2021 konstaterade Internationella valutafonden (IMF) att ”inkomsterna per capita ökar bara svagt och utvecklas inte i riktning mot de nivåer som råder i andra utvecklade ekonomier”. Vilket inte hindrade IMF från att hylla ”målen” för den sociala politik Putins regering tillkännagett.

Sammanfattningsvis vilar rysk ekonomi, hur motståndskraftig den än må vara, på en svag grund. I december 2021 konstaterade Världsbanken den allmänna svagheten för rysk tillväxtpotential på grund av bristande dynamik i produktiviteten inom industrin och en stark ökning av efterfrågan. Att upprätthålla lugnet socialt försvårades dessutom av att pandemin slagit nya hål i den ryska budgeten. För befolkningen i stort blev hoppet om en allmän förbättring av levnadsstandarden något som fick skjutas på en alltmer avlägsen framtid. Dessutom började återhämtningen efter Covid att mattas av, i Ryssland precis som i världen i övrigt, medan inflationen accelererade. Tredje kvartalet 2021 sjönk Rysslands BNP med 1,2 procent.

Detta kunde inte annat än leda till att regimen bestämde sig för att satsa på den imperialistiska logiken. I synnerhet som de skenbara framgångarna med ”fästning Ryssland” gav någon sorts försäkran om att man skulle kunna stå emot nya sanktioner. Förutsättningarna var därmed goda för att regimen skulle ge sig in på aggressionen mot Ukraina: enligt denna logik skulle en invasion av grannlandet svetsa samman befolkningen (och eventuellt få den att gå med på nya uppoffringar) bakom militära framgångar, men också ge tillgång till nya resurser, inte

minst inom jordbruket. För ett land byggt på utvinning av naturtillgångar kunde det hela bara vara alltför frestande. Och det kunde också bli ett sätt att lösa de inneboende motsättningarna i den ryska kapitalismen.

Rysslands invasion svarar också mot en ekonomisk logik med rötterna i den katastrof som övergången på 1990-talet innebar. Ironiskt nog ingick chockterapi i ett sammanhang där nyliberalismen framstod som lika med ”slutet på historien”. Nu är det på ruinerna av denna ekonomiska myt som historien gör ny entré.

Konflikt mellan två sorters kapitalism?

En fråga återstår. Är den rysk-ukrainska konflikt som redan indirekt, framför allt ekonomiskt, berör resten av världen en konflikt mellan två olika ”modeller”? 2019 presenterade den serbisk-amerikanske ekonomen Branko Milanovic i sin bok *Le Capitalisme, sans rival* [Kapitalism, utan rival] hypotesen att dagens kapitalism, numera det enda produktions sättet internationellt, skulle vara uppdelad i två former: en ”liberal meritokratisk” kapitalism i väst och en ”politisk” kapitalism, som främst uppstått ur en primitiv ackumulation med rötter i den ”reellt existerande socialismen”.

Den senare skulle präglas av en stark stat som direkt eller indirekt kontrollerar den privata sektorn utan någon rättsstat och genom korrupcion. I förordet till den franska utgåvan sammanfattar Pascal Combemale skillnaden mellan de båda systemen på följande sätt: I det liberala systemet ”ger ekonomisk makt tillgång till politisk makt”, medan det är tvärtom under den politiska kapitalismen. Combemale tillägger: ”I båda fallen gynnar koncentrationen av makt en elit med allt större tendens att reproducera sig.”

Branko Milanovic framhåller Kina som den främsta och idealiska varianten av politisk kapitalism och nämner bara i förbigående Ryssland. Men det senare kan stämma ganska väl med definitionen. Det som händer just nu kan ge sken av att det är denna uppdelning i två typer av kapitalism som konflikten i Ukraina handlar om. Kriget i Ukraina skulle därmed vara första akten i den centrala konflikt mellan Ryssland och USA som båda föreställt sig på kort eller lång sikt.

Vissa tecken skulle kunna tyda på det. Västs vilja att slå mot den ryska ”oligarkin” skulle vara en bekräftelse på den ekonomiska maktens politiska karaktär. Omröstningarna i FN tycks också ge en bild av två läger som uttryck för denna uppdelning i två sorters kapitalism. Å ena sidan EU, USA, Japan och ett ”liberalt” Sydostasien och å den andra Kina, Ryssland, Indien, Vietnam, ”socialistiska” länder i Latinamerika och en del länder i Afrika med nära band till Kina och Ryssland.

Men man får inte låta sig luras av skenet. I själva verket är uppdelningen i dagsläget högst diskutabel. För det första har pandemin lett till att kapitalismen gått mot en mer enhetlig modell, där staten agerar som en sorts garant i sista hand åt den privata sektorn, vilket överallt tenderar att medföra en koncentration av ekonomisk och politisk makt och att alltmer politisera de ekonomiska besluten. Mot den bakgrunden verkar definitionerna av de båda systemen på väg att förlora i betydelse, eller i varje fall reduceras.

Sanktionerna mot Ryssland har också gjort slut på vissa av de rättsstatliga fundament sådana de uppfattats inom västlig rättsordning, som respekten för privategendom. Däri ligger inget förvånande och det är också något som sker regelbundet i tider av konflikt, men det är också ett tecken på hur ekonomin politiseras även i Milanovics version av ”liberal” kapitalism. Denne hade för övrigt redan i sin bok laborerat med hypotesen om en fusion mellan de båda modellerna. Och det synsättet har han utvecklat i en artikel skriven efter invasionen, där han slår fast den politiska karaktären hos kapitalismen av idag.

Och även om det ryska fallet är extremt vet vi också att nära band mellan ekonomi och politik också finns i västliga ekonomier. Sedan ett halvsekel har dessutom de ekonomierna med hjälp av bl a pseudo-teorin om ”trickle down”, att rikedomar sipprar nedåt i samhället, och olika varianter av den (”skattesänkningar för att gynna investeringar”) slagit in på en väg där staten håller den ekonomiska makten under armarna och bidrar till att öka klyftorna.

I själva verket var Ryssland på 1990-talet ett laboratorium för nyliberala idéer. Och den ekonomiska modellen i Ryssland är resultatet av detta. Den är således egentligen en form där nyliberala nycker fått gå långt. Därmed blir skillnaderna mellan de båda kapitalistiska modellerna framför allt en fråga om intensitet och inte om själva dess natur.

Ett annat element är att skiljelinjerna är ganska vaga mellan de båda varianterna, även om de existerar och vidmakthålls. Länder inom EU som Polen och Ungern borde återfinnas inom systemet med politisk kapitalism men har nu slutit upp bakom västliga positioner.

För att försäkra sig om oljeleveranser försöker USA nu närma sig Venezuela, som i FN röstade mot fördömanden av den ryska aggressionen. I grunden kan inte heller Ukraina sägas vara någon medlem av liberal västlig kapitalism, även om man under trycket av Internationella valutafonden försöker bli det. Frågan om ekonomisk modell tycks här inte vara av någon avgörande betydelse. Det är snarare karaktären av de förhärskande influenserna som blir avgörande.

Vad Kina beträffar intar man, i likhet med Indien, en avvaktande hållning där man försöker slå vakt om importen från Ryssland utan att förlora tillgången till västliga marknader, som ju är ytterst viktigt för det landet.

Inget tyder idag på något ryskt-kinesiskt ”ideologiskt block” baserat på en gemensam ekonomisk modell. I det finns heller inget som förvånar: Kinas ekonomiska modell är rätt annorlunda än den ryska, inte minst på grund av att Kina aldrig genomgått någon chockterapi.

Folkrepubliken genomgår också den en sorts kris och tvekar heller inte att använda sig av imperialistiska metoder. Men just av den orsaken är den också en konkurrent till Ryssland: så är fallet i Afrika men även, som vi sett nyligen, i Kazachstan och Centralasien.

Med målet att skapa en mer balanserad tillväxt agerar Beijing försiktigt, man klarar sig inte utan marknaderna i väst. Att liera sig med Ryssland skulle sätta de möjligheterna på spel, men genom att inte bränna alla broar med Moskva försöker Kina också dra fördel av ett numera försvagat Rysslands behov. Det är bakgrunden till att Beijing den 8 mars tillkännagav att man planerat att köpa andelar i de stora statliga ryska företagen. I själva verket fortsätter Kina att spela på det ömsesidiga beroende som USA och Ryssland försöker utplåna.

De pågående händelserna utgör en bekräftelse på vad vi vetat sedan 1914: kapitalismens världsdominans är ingen garanti för fred, inte ens när den baserar sig på ömsesidigt ekonomiskt beroende. En kapitalism som befinner sig i strukturell kris får det allt svårare att hitta något utrymme för tillväxt och då kan geopolitisk logik bli det som tar överhand för att skaffa sig nya naturtillgångar, nya marknader eller lugna sociala spänningar på hemmaplan.

När, som i det ryska fallet, motsättningarna mellan ekonomisk svaghet och militär styrka växer kan konflikter bli en utväg på allvar. Och ekonomiska beroenden hamnar på undantag, endera för att man tror dem vara mer solida än vad som verkligen är fallet eller att man bedömer att man har mer att vinna på att strunta i dem. Den ekonomiska turbulensen efter 1990-talet och de ekonomiska kriser som följt sedan 2008 har därmed gjort världen farligare. Och då handlar kriget i Ukraina mindre om en sammandrabbning mellan två typer av kapitalism än ett nytt symptom på en kapitalism i kris.

Översättning: Björn Erik Rosin

Plågad rysk ekonomi

Romarc Godin

Mediapart, 11/3 2022

En rysk ekonomi drabbad av sanktioner kommer att hamna i djupt chocktillstånd. Men hur omfattande kommer sönderfallet att bli? Och vilka blir de samhällsliga konsekvenserna?

En krigsekonomi är alltid en speciell ekonomi där ”vanliga” spelregler helt kullkastas. Efter Rysslands attack på Ukraina den 24 februari, då landet utsatts för kraftfulla sanktioner av delar av det internationella samfundet, är det helt klart logiken hos en krigsekonomi som råder.

Att bedöma verkningarna på kort och lång sikt av detta är mycket svårt, allt beror på utvecklingen av kriget, sanktionerna, de militära insatserna och befolkningens moral. Alla ”klassiska” parametrar i termer av BNP räcker inte för att omfatta alla dessa delar och bör därför användas med stor försiktighet när det gäller deras verkliga betydelse.

Krigsekonomi och ekonomiskt sönderfall

De klassiska beräkningarna tyder ändå samtliga på en negativ effekt. Oxford Economics talar om en sju procentig nedgång för BNP ända till nästa år. USA-banken JP Morgan om en sju procentig nedgång för rysk ekonomi i år med ett fall på 35 procent under andra kvartalet. Det är mer än pandemins direkta inverkan (2020 minskade Rysslands BNP med 3,6 procent), men ändå en siffra i närheten av vad många länder upplevt under pandemin (Frankrikes BNP sjönk med 8 procent 2020). Och vi kan konstatera att minskningen av BNP under Covid-19 inte lett till något ekonomiskt sammanbrott. Man måste därför vara försiktig och inte bara titta på direkt siffror över tillväxten.

Ekonomi under pandemi och i krig skiljer sig åt. 2020 var den ekonomiska politiken inriktad på att skydda det existerande, medan en krigsekonomi innebär en djup förändring av den ekonomiska modellen, tillfällig eller inte. Men i båda fallen hålls efterfrågan avsiktligt nere eller omdirigeras till särskilda delar av statens domäner, vilket till stor del kompenserar ”klassiska” ekonomiska förluster. Detta går emellertid inte att göra utan i varje fall passivt stöd av medborgarna.

Under pandemin kan hoppet om att kunna återgå till *status quo ante*, rädslan för sjukdomen och behovet av att skydda inkomsterna få medborgarna att acceptera umbärandena. Under en konflikt kan nationalistiska stämningar och politisk repression få en liknande roll och göra försämringarna acceptabla. Sådana bedömningar är avgörande för huruvida ett land kan uthärda den chock ett ekonomiskt sönderfall innebär.

Ett av de mest intressanta exemplen på krigsekonomi är Tyskland under första världskriget. Landet fick uthärda massiv krigsföring samtidigt med en mycket effektiv blockad från Ententens sida. Före kriget hade kejsardömet Tyskland varit en ekonomi fokuserad på export. Det brutala stoppet för världshandeln och försörjningen i ett stort industriland kunde bara innebära att den tyska ekonomin bröt samman. Ententen trodde att detta scenario skulle bli avgörande för krigsförloppet.

Ändå lyckades Tyskland hålla ut fyra år trots att landets nationalinkomst sjönk med 25 procent under perioden. Befolkningen utsattes för stora prövningar med hårda ransoneringar och stora begränsningar av konsumtionen. För Lenin tycktes det rimligt att ”gnistan” från bolsjevikrevolutionen skulle få krigströtta tyskar att resa sig. Men strejkerna i januari 1918 blev ett misslyckande och till stora delar fortsatte befolkningen att stödja kriget. Först när det

militära nederlaget i slutet av oktober 1918 inte gick att blunda för startade revolutionen, men då inte i landet som sådant utan i armén.

Exemplet Tyskland visar hur en blandning av nationalistiska stämningar och politisk repression (från 1917 hade den tyska generalstaben de facto infört militärdiktatur) kan få en belägrad befolkning att hålla ut i åratal, trots sammanbrottet för ekonomin.

Men så fungerar det inte alltid. Vid samma tidpunkt kollapsade Tsarrysland mitt under kriget, trots en oerhört repressiv politik. Men regimen var försvagad sedan revolutionen 1905 och bakslagen hopade sig. Slutsatsen tycks bli att ett sammanbrott för BNP och konsumtion i sig inte räcker som indikator på politiskt och socialt sammanbrott.

Nyckeln är alltid politisk. Både Tyskland 1918 och Ryssland 1917 visar att det inte direkt är det ekonomiska sammanbrottet som leder till revolution. Den uppstår som en följd av ett militärt nederlag som plötsligt gör alla ekonomiska uppoffringar meningslösa.

Den här utvecklingen gör att man måste nyansera det dominerande scenariot idag i väst om att ett ekonomiskt sammanbrott för Ryssland med nödvändighet kommer att leda till att kriget upphör och att Putinregimen faller. Nyckeln är fortfarande politisk och handlar om huruvida befolkningen kommer att gå med på politiken och acceptera de ekonomiska uppoffringarna.

Men när man väl förstått detta kommer ändå ekonomin att ha stor betydelse. Kopplingen mellan ekonomi och politik är komplex. Karaktären av sammanbrottet har stor betydelse: om det drabbar landets förmåga att fortsätta kriget och bibehålla ett minimum av existens för befolkningen är den politiska katastrofen oundviklig. För att kunna hålla ut krävs resurser för att garantera krigföringen och minimal levnadsstandard. Det var för övrigt tsarväldets oförmåga att uppfylla de båda målen som förde Ryssland till kaos 1917.

En ekonomi med fokus på export av fossila bränslen

Med andra ord är det av betydelse att kunna förstå hur Rysslands ekonomiska politik kan komma att se ut under kriget i Ukraina och med västliga sanktioner. En sådan förståelse är samtidigt emellertid helt hypotetisk.

Man måste börja med läget i Ryssland före kriget. I korthet kan sägas att Ryssland varit en medelstor ekonomisk makt med svag tillväxtpotential (Världsbanken har bedömt tillväxtpotentialen på lång sikt till 1,8 procent) och fokuserad på utvinning och export av råvaror.

Rysk ekonomi ser schematiskt ut på följande vis: landet säljer i stor skala sina naturtillgångar för att kunna köpa vad man behöver och tillgodose inhemsk efterfrågan. Eftersom den senare är strukturellt svag uppvisa landet ett stort handelsöverskott. En tendens som förstärks med de sanktioner som infördes 2014. Ryssland är fordringsägare gentemot omvärlden. Landet tjänar mer pengar än man lägger ut. 2019 uppgick överskottet i löpande utgifter till 3,8 procent av BNP och 2021 till 7,1 procent.

Detta gav intryck av att Ryssland hade ett slags autonomi gentemot omvärlden. Överskottet gjorde det möjligt att ackumulera stora valutaserver och trygga finansiellt oberoende. Idén om ett "Fästning Ryssland" har brett ut sig de senaste åren.

Men det synsättet har sina begränsningar. Rysslands överskott vilar på två faktorer: att hålla nere inhemsk efterfrågan vilket innebär en strukturell svaghet hos den del av ekonomin som inte handlar om råvaruutvinning. Men framför allt vilar den på export av fossila bränslen.

På tjänstesidan, finansiellt och all handel som inte handlar om olja och gas uppvisar landet ett underskott. 2019 stod exporten av fossila bränslen och produkter som hängde samman med det 60 procent av den totala exporten, kring 241 miljarder dollar. Näsan lika mycket som all rysk import (238 miljarder dollar).

Utan de produkterna skulle den ryska handelsbalansen 2019 ha gått från ett överskott på 169 miljarder dollar till ett underskott på 72 miljarder dollar. Det är därför ingen överdrift att säga att den ryska ekonomiska modellen baserar sig på export av olja och gas, främst på råolja (30,3 procent av all export). Av detta framgår att rysk ekonomi inte kommer att vara hotad på allvar förrän den exporten drabbas.

Nu har USA, Kanada och Storbritannien satt stopp för import av rysk råolja, men de tre länderna står inte för mer än 3, 0,22 respektive 1,71 procent av rysk export. Det är EU som är avgörande för den ryska marknaden. Sammanlagt utgjorde rysk export av råolja till EU 2019 knappt 50 procent av all export, 62 miljarder dollar.

Frågan blir då om importländerna kan undvara den ryska oljan. USA klarar sig antagligen utan, men för EU ser det helt annorlunda ut. Det handlar om ömsesidigt beroende: i en bytes-situation kan behovet vara lika stort hos säljaren som hos köparen. På papperet kan det förefalla enkelt att knäcka den ryska exporten och därmed den ryska ekonomiska modellen: det räcker med att avstå från råvarorna.

Men dagens kapitalism är så beroende av energikonsumtion och råvaror att en sådan åtgärd inte bara skulle leda till ett sammanbrott för rysk ekonomi utan också för världsekonomin i övrigt. Den minskade efterfrågan en sådan åtgärd leder till i Europa skulle med nödvändighet också beröra Kina och USA. För närvarande fortsätter rysk olja att flöda i Europa. De betalningar som berör energiområdet är dessutom undantagna i de sanktioner som införts.

Det råder heller inget förbud mot import av andra ryska råvaror som också har avgörande betydelse för ekonomierna i Europa och resten av världen. Ryssland är världens största producent av vete, nummer två beträffande aluminium och platina, nummer tre av nickel. För ögonblicket befinner vi oss således långt ifrån den totala blockad som Tyskland var utsatt för mellan 1914 och 1918. Rysk export, hjärtpunkten i landets ekonomiska modell, verkar i stort undantagen från sanktionerna.

Men det innebar ingalunda att ekonomin skulle vara skonad. För det första kan ett fortsatt krig leda till ytterligare sanktioner. En del länder kan anpassa sig och hitta nya marknader, vilket kan leda till minskad rysk export eller till sanktioner som drabbar den mer direkt. I det fallet skulle källan till de ryska valutareserverna torka ut, för så vitt inte Kina som redan tar 28 procent av rysk export tar över stafettpipen. Men det kommer inte Kina att göra villkorslöst.

Trycket mot rubeln

Men redan de nuvarande sanktionerna drabbar den ryska ekonomin hårt. De är koncentrerade till tre områden: "oligarkerna", det finansiella systemet och export av teknologi. Hur kommer den ryska ekonomin att påverkas av de åtgärderna? De förluster ryska miljardärer drabbas av kommer säkert att vara obehagliga för dem och indirekt torde det till en del påverka investeringarna. Men huvudproblemet för denna oligarki är just att den valt att satsa utomlands, vilket gör den utsatt för konfiskationer i väst.

För att kunna klara av de förlusterna har oligarkerna inget annat väl än att bibehålla sin aktivitet i Ryssland och fortsätta att exportera, för just de personerna leder företag sysselsatta med råvaruutvinning som svarar mot efterfrågan i väst och som inte är direkt drabbade av sanktionerna. Kort sagt kan de åtgärderna vara symboliskt betydelsefulla men utan att få några större konsekvenser för rysk ekonomi.

Situationen på det finansiella området är mer allvarlig. Att 70 procent av ryska banker stängs ute från plattformen Swift kommer att försvåra rysk export och import (även om energisektorn i stort är undantagen). Att transaktionerna blir mer komplicerade innebär dock inte att de blir omöjliga, men de kommer att gå mer långsamt och bli dyrare.

Frågan om Swift kommer dock också att sätta spår på ett större område, importen. Rubelns fall efter invasionen av Ukraina är svindlande. Den 10 februari kostade en dollar 75 rubel och den 7 mars 150. Detta fall förklaras med investerarnas aversion för risktagande men också av en följdriktig minskning av efterfrågan på rubel på grund av sanktionerna.

Den svindlande nedgången för rubeln är extremt riskfylld. För det första ökar priset på importvaror i ett land som redan i januari uppvisade en årlig inflation på 9 procent. Rubelns sammanbrott kommer också att försvåra tillgången på importvaror samtidigt som restriktionerna kopplade till Swift ställer till problem för importen. Till sist kommer rubelns fall att begränsa de ekonomiska aktörernas möjligheter att betala av skulderna i valuta. Visserligen har beroendet av internationella finansmarknader minskat sedan 2014: den offentliga skulden i utländska valutor utgör enligt Världsbanken bara 4,7 procent av BNP och de privata skulderna 26 procent av BNP. Men när det råder brist på utländsk valuta blir de summorna betydande.

Problemet är också att ryska centralbanken fått se huvuddelen av sina reserver frysa av Väst. För att undvika att tömma återstoden har centralbanken tvingats begränsa sitt agerande på marknaderna. Och då återstod bara ett alternativ: att drastiskt höja räntan från 9,5 procent till 20 procent. Syftet med den åtgärden den 26 februari var att locka de finansiella flödena till rubeln och bromsa fallet på landets valuta.

Problemet blir nu att när Rysslands centralbank satsar på kamp mot inflationen löper man risk att ta död på hela den ryska ekonomin. För med en sådan räntenivå kommer statsskulden att bli allt svårare att bära. Företagen måste avstå från krediter och de som redan är skuldsatta kommer att få se nivån på avbetalningarna explodera.

Det är den främsta orsaken till att rysk ekonomi på kort sikt kan hamna i recession och hårt drabba befolkningen med arbetslöshet och sänkta inkomster.

Strategin kan bestå i att uthärda denna recession för att kunna stabilisera rubeln den tid som behövs för att återställa valutareserven genom den råvaruexport som ännu är skonad. Det är skälet till att Moskva parallellt tvingat exportföretagen att omvandla sina valutor under de första dagarna av kriget. Men på grund av problemen med Swift kommer detta återställande att ta tid och vara långt ifrån tillräcklig för att kompensera att investerarna flyr en valuta som blivit paria i ett land där investeringar blivit riskfyllda.

En alternativ ekonomisk politik

Den valda strategin ser därmed ut att vara högst osäker. Den minskade aktiviteten kommer att drabba konsumtion och tjänstesektor. Arbetslöshet och konkurser riskerar att sätta hela bankväsendet i fara. Ryska centralbanken har redan den 26 februari injicerat 5,6 miljarder euro i de ryska bankerna. Men vem kan under sådana förhållanden våga investera i den ryska ekonomin inte bara för att hålla produktionsapparaten vid liv, utan dessutom vidareutveckla den?

Utan tillgång till finansmarknaderna med en astronomisk räntenivå är alternativen få. Det första alternativet kan vara att räkna med Kina. Beijing har redan låtit meddela att man är redo att investera i ryska företag inom råvarusektorn. Men det är ett beslut med tydliga baktankar: Kina kommer att ta för sig av vad man är intresserad av och i förbifarten skulle en stor del av rysk ekonomi förvandlas till en kinesisk vasall. Och framför allt tänker Kina inte investera i ryska småföretag, som är föga räntabla och utan framtid.

Därmed kommer ryska staten att tvingas till avgörande ekonomiskt-politiska beslut. Krisen kring pandemin har öppnat nya perspektiv. Olika stater har börjat att direkt subventionera hela ekonomier, inklusive icke strategiska sektorer som restaurangbranschen. I den mån Moskva har möjlighet att trycka rubel i obegränsad skala skulle man kunna införa en form av

ekonomisk politik av typ ”kosta vad det kosta vill” för att skydda sysselsättningen och få till stånd nödvändiga offentliga investeringar.

Idén skulle vara att skydda hushållens efterfrågan och därmed rädda en rad sektorer som i sin tur skulle kunna investera. Med en sådan utveckling skulle man klara av de två målsättningar som nämnts tidigare, att bibehålla ett minimum av levnadsstandard och klara av krigsansträngningen samtidigt som man skulle göra något åt den ryska ekonomins strukturella svagheter.

Ekonomi-historikern Adam Tooze har i en artikel nyligen påpekat att vissa av Vladimir Putins ekonomiska rådgivare börjat intressera sig för MMT [Modern Monetary Theory], dvs den ekonomiska teori som går ut på att en stat kan utnyttja sin monetära suveränitet till att garantera ett minimum av levnadsstandard och samhällsfreden. En klassisk utväg i tider av krig och för övrigt vad Tyskland till stor del använde sig av 1914 då man i massiv skala använde sig av monetär finansiering.

Men den sortens ”krigs-keynesianism” förutsätter en rad former av brott med tidigare tänkande som kan vara svårt att acceptera för de ryska makthavarna. Först och främst att överge den finansiella och budgetmässiga ortodoxi som Vladimir Putin tycks vara så fäst vid. Han kom ju till makten på ruinerna efter krisen 1998 och det kaos som rått under 1990-talet och har därefter gjort kampen mot inflationen till en central del av sin politik.

Redan före kriget var ryska centralbankens penningpolitik en av de mest restriktiva. Och en politik inriktad på penningmässig finansiering skulle innebära att man fick acceptera en viss nivå på inflationen. Och om Ryssland fört en politik av subventioner under pandemin hade det också att göra med att det inte förekom någon inflation då.

Dessutom skulle den sortens politik behöva baseras på att kapitalet tvingades inrikta sig på stöd till arbetet. Med andra ord att hålla lönerna uppe till förfång för profiterna. Det är knappast något vanligt i den ryska kontexten, där det alltid prioriterats att hålla nere inhemsk efterfrågan för att kunna uppnå överskott. I en situation är oligarkernas förmögenheter riskerar att konfiskeras är det svårt att tro att något skulle få dem att vara benägna att minska profiterna hemma i Ryssland.

Med andra ord skulle möjligheten att tillgripa en monetär finansiering av ”keynesianskt” snitt kunna vara ett svar på krisen för att bromsas sammanbrottet, eller i varje fall bibehålla samhällsfreden. Men hur detta konkret ska ske är svårt att se. Det går förvisso inte att fullständigt avfärda den genom att krig ofta kan leda till att gamla övertygelser hastigt kommer på skam. Men man kan eller inte bortse från att de ryska makthavarna kommer att vara frestade att bibehålla en viss budgetmässig balans och höga räntenivåer i syfte att bygga upp valutareserver och begränsa investeringarna till strategiska sektorer: försvaret och utvinning av olja och mineraler.

I så fall kommer krisen att bli djupgående och drabba befolkningen hårt. Det kommer att bli svårt att behålla lugnet i samhället. Om inte lösningen blir en logik av det totala kriget med mobilisering av arbetslösa för att intensifiera konflikten och rovlustet kasta sig över Ukrainas naturtillgångar.

Spelet om teknologin

Men det finnas andra problem. Som vi konstaterat utgörs hjärtat i rysk ekonomi av utvinning av råvaror. Efter Sovjetunionens upplösning har Ryssland aldrig kunnat, på några undantag när, återskapa någon verkligt konkurrenskraftig tillverkningsindustri internationellt. Lokal industri finns visserligen, inriktad på hemmamarknaden, men av skäl som redan framgått, framför allt svag efterfrågan, sker inga investeringar och man är starkt beroende av västlig teknologi.

Efter sanktionerna 2014 har det visserligen skett en del framgångar när gäller import av jordbruksprodukter och mineraler, men i stort sett är imports substitutionen närmast noll på det industriella och teknologiska området. I tråd på Twitter nyligen nämnde forskaren Kamil Galejev vid Wilsoncentret i USA exemplet ”ryska” traktorer som 1917 lanserades av guvernören i provinsen Vladimir, men som i realiteten visade sig vara tjeckiska traktorer som köptes i lådor och sattes ihop i Ryssland.

Faktum är att under Vladimir Putin har rysk ekonomi tappat i komplexitet. OEC-institutet gör beräkningar av ”indikatorer på ekonomisk komplexitet”, som gör det möjligt att rangordna olika länder teknologiskt. 2019 låg Ryssland på 45:e plats, långt efter Kina (19:e), Frankrike (15:e), USA (10:e), Tyskland (4) och Japan etta. Och 2010 hade Ryssland bara legat som nummer 29.

Med andra ord har rysk ekonomi under Vladimir Putin fokuserats på ”enkla” aktiviteter som gruvdrift och mer och mer nöjt sig med export av teknologi kopplad till den verksamheten. Kamil Galejev ser detta som en central del av regimen: oligarkerna i regimen närhet klarar inte av att sköta komplex industriell verksamhet och för att behålla sina positioner ägnar de sig åt att blockera mer komplexa satsningar.

Ryska företag kommer därmed att stå inför ett avgörande problem för att kunna bibehålla den teknologiska nivån i produktionen. För att inte tala om alla satsningar på framtiden. För att köpa japanska eller tyska verktygsmaskiner krävs valuta. Frågan blir än mer känslig genom att den sortens teknologi ofta har militärt bruk och riskerar därmed att bli föremål för exportförbud utomlands.

Detta gäller inte minst halvledarna. Taiwan, nummer ett vad gäller tillverkning av halvledare, har anslutit sig till sanktionerna och det dominerande företaget TSMC har meddelat att man avbrutit leveranserna till Ryssland, vilket tidigare både Intel och AMD också gjort. Enda alternativen skulle då vara Sydkorea eller Japan men även de länderna har beslutat om samma sanktioner. Kina producerar visserligen 12 procent av halvledarna i världen och skulle kunna förse den ryska marknaden, men det handlar då inte om den sorts högteknologiska ”chips” ryska företag behöver för att upprätthålla verksamheten.

Rent konkret kan hela sektorer, och inga betydelselösa, komma att drabbas. För att inte tala om den ryska armé, som även den delvis är beroende av ”västlig” teknologi. Detta är en avgörande fråga eftersom störningarna kan bli avsevärda i produktionsleden och för konsumtionen i Ryssland.

Kommer Ryssland då att klara av politiken med imports substitution? Med tanke på nedgången i industriell komplexitet kan man ha sina tvivel. Visserligen kan ryska staten trycka rubelsedlar och finansiera en alternativ produktion, det går att tänka sig utveckling av en statsfinansierat teknologi för att råda bot på bristerna, i synnerhet om det är läget för militären som står på spel. 1941 omorganiserade ju USA brutalt produktionen på ett sätt som varit otänkbart tidigare för att kunna svara på krigsbehoven.

Landet saknar inte ingenjörer och man har exporterat mycket tjänster på det området (för 12,3 miljarder dollar 2019). Problemet är bara att man importerade än mer (20 miljarder dollar) och får man tro Kamil Galejev klarar inte regimen struktur av denna form av verksamhet. För övrigt har också Kina stora problem med att höja kvaliteten på sin industriproduktion trots stora investeringar i årtal och vissa teknologiska framgångar. Det är en av orsakerna till att stödet från Kina, eller snarare Beijings vilja att dra fördel av situationen, inte kommer att vara någon tillräcklig lösning.

Den ryska ekonomins verkliga Akilleshäla kan finnas på teknologins område. För tillgångar till teknologi kan på sikt också drabba själva nervcentret i den ryska ekonomin: de industrier som

sysslar med råvaruutvinning. För att garantera underhåll av och resultaten hos den industrin kan Ryssland komma att lida brist på maskiner och teknologi. Det kan leda till ett verkligt sammanbrott för den ryska ekonomi, underminera dess militära kapacitet och acceptansen för kriget ute i samhället, men också leda till en farlig instabilitet.

Översättning: Björn Erik Rosin

EU-toppmötet i Versailles: Enigheten bara en fasad

Martine Orange

Mediapart, 11/3 2022

Toppmötet i Versailles var tänkt att markera ett EU som ”vaknat upp” efter den ryska invasionen av Ukraina. Men efter de första dagarnas känslostorm ser vi samma skilje-linjer, samma intresse-motsättningar, som förut.

Prakten i Versailles klarar inte ensam av att väcka till liv storslagna handlingar. EU-toppmötet den 10 och 11 mars blev en ny påminnelse om detta. Kriget i Ukraina går in på sin tredje vecka men EU har inte varit närvarande.

Ändå var det tänkt som toppmötet då ”Europa vaknade upp”, för att använda det franska Elyséepalatsets formulering, där EU inför ett nytt krig på den europeiska kontinenten skulle hitta tillbaka till sina grunder, våga säga ifrån och låta sina värderingar komma till tals. Det var tänkt att vara det ögonblick då Emmanuel Macron, Frankrikes president och kandidat i presidentvalet i april, skulle få sina kollegor inom EU att dela den vision om Europa som han lade fram i september 2017 i ett tal på Sorbonneuniversitetet i Paris och därmed knyta ihop sin mandatperiod som fransk president.

”Europa måste förändras. Vi européer måste fatta historiska beslut om försvar, energifrågor, jordbruk, hälsovård, teknologi. Det som står på spel är vår suveränitet, vår framtid. Där ligger syftet med toppmötet i Versailles”, sade han i sitt öppningsanförande. Och av det blev intet.

”Försök inte leta efter motsättningar, ni kommer inte att hitta några”, försäkrade Josep Borrell, EU-kommissionens vice ordförande med ansvar för utrikespolitiken. Men efter den enhällighet som tycktes råda de första dagarna efter att Ryssland invaderat Ukraina kunde åter alla de meningsskiljaktigheter och olika intressen skönjas som splittrat EU.

Efter de första bestämda reaktionerna föredrar de 27 medlemsstaterna att komma med lite tröstens ord, att avvakta och skjuta alla avgörande åtgärder på framtiden, till nya toppmöten. Länderna i Västeuropa är framför allt oroliga för att dras in i ett krig mot Ryssland och vill därför inte se några beslut som kan förvärra situationen.

Frågan om att ge Ukraina ett snabbspår in i EU, vilket landets president Volodymyr Zelenskyj kräver och som har stöd av Polen och de baltiska staterna, sköts på en oviss framtid. Tills vidare gick EU med på att ”temporärt” ta emot flyktingarna från Ukraina, öka stödet för att Ukraina ska kunna köpa vapen till en nivå av 1 miljard euro och löften om att bidra till landets återuppbyggnad, efteråt.

På samma vis kringgick man frågan om sanktioner. Även om alla är överens om att utvidga listan över bannlysta oligarker, och i likhet med USA sätta stopp för vodka och kaviar, klarade medlemsländerna inte av att övervinna motsättningarna på energiområdet eller hur man ska agera gemensamt.

Ett slag av oväntad räckvidd

”Sanktionerna mot Ryssland kommer att kosta för Europa” hade Josep Borrell varnat om omedelbart efter att beslut fattats om de första sanktionerna. Men även om alla är medvetna om det börjar en del oro sig för storleken på fakturan och hur fort den kommer att börja

svida. Risken är att slaget kommer att kännas av mer ju längre konflikten pågår. Och EU:s medborgare har ännu inte insett detta fullt ut.

Även om EU inte infört någon krigsekonomi kommer emellertid de uppflammande energipriserna, och snart också priserna på livsmedel, avbrott och störningar i försörjningskedjorna, de inskränkningar som två år av pandemi lett till och som nu förvärras av kriget i Ukraina att göra att Europa hamnar på ett sluttande plan.

På ett år har gaspriserna tiodubblats och oljepriset fördubblats. De tre senaste veckorna har priset på kol fördubblats, priset på ett fat olja ökat med drygt 40 procent och gaspriset med 60 procent. För näst intill varje dag som går ökar priset på bensin med 5 eller 10 centimer, allt efter fluktuationerna på oljemarknaderna. Oron stiger lite överallt, företag säger sig inte klara av den brutala ökningen av kostnaden för energi och leveranser. Alla talar om risken för en dominoeffekt.

Enligt Europeiska centralbankens (BCE) prognoser kommer inflationen inom eurozonen enligt det värsta scenariot att överstiga 7,1 procent under 2022, tre gånger så mycket som de mål den monetära institutionen satt. Enligt de första kalkylerna kommer de uppflammande energipriserna att medföra en minskning av BNP med mellan 0,5 och 1 procent beroende på vilket land man talar om i eurozonen.

Enligt en studie gjord av affärsbanken JP Morgan kommer länderna i eurozonen att få betala ett överpris på 550 miljarder euro, dvs 4,5 procent av BNP, om energipriserna ligger kvar på sin nuvarande nivå. För närvarande är det bara Goldman Sachs som nämner ordet recession inom eurozonen under andra kvartalet. Men många andra kan inte låta bli att tänka i den riktningen. Och denna skugga vilar över alla europeiska diskussioner om nya sanktioner mot Ryssland.

Den gordiska knuten med den ryska gasen

Från första början på toppmötet gjorde sig Polen och de baltiska staterna till språkrör för den ukrainske presidentens krav på ett europeiskt embargo mot rysk energi, i första hand mot gasen. I nuvarande prisläge bidrar EU med cirka 400 miljarder dollar till Ryssland för köp av olja och gas. 400 miljarder som går till att finansiera kriget, enligt dem som vill att den gordiska knuten med beroendet av Ryssland ska huggas av.

”EU verkar ha tillräckliga reserver för att klara av resten av vintern om man idag skulle besluta om ett embargo. Men det skulle innebära ett rejält vågspel. Skulle Vladimir Putin sätta sig ner och förhandla om EU slutade köpa gas? För även om EU någon tid skulle kunna klara sig utan rysk gas kommer den att vara helt nödvändig inför nästa vinter. Då kommer det inte att gå att klara sig utan den”, säger Philippe Chalmin, professor i nationalekonomi vid universitetet Paris-Dauphine och speciellt på råvarubranschen.

Frågan fick i alla fall ett svar i början av veckan, samtidigt som USA beslutade att upphöra med att köpa rysk olja, av Tysklands förbundskansler Olaf Scholz. ”Tysk ekonomi kan inte från den ena dagen till den andra sluta använda rysk gas. Vi måste ta oss ur detta beroende, men det går inte på en dag eller ens tre månader”, sade han. Drygt en tredjedel av de ryska leveranserna går till tysk industri.

EU-kommissionen har ställt sig bakom den ståndpunkten med stöd av alla länder i Västeuropa och delar av Centraleuropa. På bara några veckor har alla i Europa fått lära sig hur beroende man är av rysk gas, från 100 procent i länder som Finland och Österrike, till 10 procent i Spanien via 50 procent i Tyskland och Italien och 23 procent för Frankrikes vidkommande.

EU-kommissionen vill emellertid så snart som möjligt göra sig av med detta beroende. Kommissionens ordförande Ursula von der Leyen har talat om att man från nu till 2027 ska

sluta med allt fossilt bränsle från Ryssland. Hon har redan satt som mål att EU-ländernas köp av rysk gas ska minska med två tredjedelar fram till årets slut. Ett mycket – alltför? – ambitiöst mål. Internationella energibyran anser att EU kan minska sina inköp av rysk gas med en tredjedel detta år, men knappast mer.

För hur ska man kunna hitta motsvarande 155 miljarder kubikmeter gas – den volym som Ryssland årligen levererar – på en världsmarknad som redan är mer än mättad? EU-kommissionen har fram till i maj på sig för att hitta lösningar.

Under tiden letar alla efter alternativ. Sedan tre veckor tillbaka har EU:s medlemsländer upptäckt gasproduktionens geopolitik och olika nätverk av gasledningar. Norge, USA, Azerbajdzjan, Algeriet och Qatar sägs vara alternativ som skulle kunna ersätta den ryska gasen.

Men Europa befinner sig i konkurrens med Kina och Japan, som har omfattande import av flytande naturgas (GNL) och tecknat långsiktiga avtal med produktionsländerna. För att tränga sig in där riskerar EU-länderna att få betala ett högt pris, mycket högt. Enligt uppskattningar från kabinettet Aurora Energy Research kan kostnaden för att ersätta europeiska gaslager med andra leverantörer än Ryssland uppgå till mellan 60 och 100 miljarder euro i år. En summa som skiljer sig avsevärt från vad medlemsstaterna hoppas på.

För att klara av det, och dessutom hjälpa de mindre bemedlade medlemsländerna, har kommissionen talat om gemensamma inköp av gas, som fallet var med vaccinet i samband med Covid-19. Men också där har detta ytterst avgörande beslut skjutits på framtiden.

I synnerhet som det också kommer att handla om att anpassa och komplettera existerande utrustning. Även om Europa förfogar över ett välutvecklat nätverk av gasledningar för att föra över gas från Norge, Nederländerna och, givetvis, Ryssland saknas i många länder nödvändig infrastruktur för att kunna hantera GNL, gas i flytande form – terminaler, stationer för att omvandla gas, lagringsmöjligheter. Exempelvis Tyskland har inga sådana terminaler. Man har nu fattat beslut om att bygga en sådan i största hast. Men det krävs minst tre år för att bygga en hamn och mer än fem år för en gasledning.

Medlemsstaterna får själva betala

För att bli av med beroendet av Ryssland när det gäller gas, men även olja och kol – varje år står Ryssland för cirka 40 procent av den olja som konsumeras inom EU och 46 procent av kolet – är enda lösningen enligt EU-kommissionen att påskynda energiomställningen. Kommissionens plan har tillkommit under stor brådska och innehåller i stort de grova linjerna i den europeiska klimatplan som talar om att kolet ska vara borta kring 2050.

Förnybar energi, snabbare installering av elektriska nätverk, väteteknik, elbilar, bättre isolering av bostäder: alla lösningar man talat om i månader måste nu ges högsta prioritet. Men EU har nu också gått med på att låta naturgas ingå. Något som strider mot talet om att sluta använda fossila bränslen.

Men detta stora program för energiomställning svarar inte direkt mot de akuta behov som kriget i Ukraina lett till. Enligt de 27 medlemsländerna ingår den än så länge bara i den plan för nysatsningar som antogs i juli 2020.

Åter kom Frankrike med idén om en ny ”plan för motståndskraft” med innebörden att medlemsstaterna gemensamt ska ta sig an sina skulder ”och agera tillsammans”. På samma sätt som i samband med covid skulle det behövas en speciell satsning för att kunna möta konsekvenserna av kriget.

Enligt vissa beräkningar skulle det nödvändiga beloppet inom EU handla om 175 miljarder euro 2022, dvs 1,25 procent av EU:s sammanlagda BNP. En siffra som antagligen kan behöva höjas beroende på omfattningen och varaktigheten av kriget.

Redan innan toppmötet börjat räknade Nederländernas premiärminister, alltid lika frispråkig, upp alla nackdelar med planerna på någon gemensam hantering av skulderna. ”Det skulle röra sig om pengar inte för att finansiera våra egna behov, utan andras.” I mer diskreta ordalag har Tyskland, Finland och Danmark tillkännagett sitt motstånd mot planen. Man anser att återhämtningsplanen, som än så länge inte helt tagits i bruk, för ögonblicket är tillräcklig. Invändningarna fick den franske presidenten att stoppa tillbaka sin idé i byrålådan.

Hela ansvaret för att klara av energichocken har därmed överlämnats till medlemsstaterna. Redan före toppmötet sade EU-kommissionen att man på grund av omständigheterna var redo att godta en mängd överträdelse av EU:s regler. Olika regeringen kan således fatta beslut om att hjälpa de mest drabbade hushållen och företagen, ändra skatteregler, införa nya skatter på energigruppernas vinster och införa prisstopp utan risk för sanktioner.

En penningpolitisk normalisering vid fel tidpunkt

Men hur ska man kunna klara av sådana utgifter när medlemsstaterna redan står djupt skuldsatta efter pandemin och med försvagade ekonomier? I synnerhet gäller detta länderna i Centraleuropa som befinner sig på första parkett i kriget i Ukraina och står inför att ta hand om miljontals flyktingar från Ukraina.

Även om EU lovat stöd till de länder som får ta sig an den första vågen av flyktingar beslutade man samtidigt att blunda för själva kärnfrågan. En än mer oroväckande signal är att Europeiska centralbanken bestämt sig för att ändra kurs och ”normalisera” sin penningpolitik på grund av den våldsamma ökningen av inflationen, som länge betraktats som något ”tillfälligt”, I klartext att Centralbanken överlämnar till marknaden att avgöra frågan.

Ett beslut fattat vid fel tidpunkt, just när EU är som svagast, säger en del bedömare. Vissa frågar sig rent av om inte Europeiska centralbanken är på väg att göra samma misstag som Jean-Claude Trichet, chef för banken 2011. Oroad av eurons fall höjde han räntesatserna två gånger det året. Enligt alla kännare av penningpolitik var det detta som utlöste eurokrisen och ledde till ett förlorat årtionde för EU.

Kanske är detta den mest oroväckande signalen från Europeiska centralbanken och EU de senaste dagarna: denna intellektuella rigiditet, denna oförmåga att föreställa sig andra utvägar, andra modeller. Omedelbart efter den ryska invasionen i Ukraina berömde sig ansvariga inom EU för att en rad tabun smulats sönder, som Tysklands beslut att öka militärutgifterna och för att ha vågat införa hårda sanktioner mot Ryssland. Men ju längre tiden går desto tydligare framstår det att det är gamla reflexer och samma motsättningar som återkommer.

Översättning: Björn Erik Rosin

Sidecar

Krigsdimma

Wolfgang Streeck

Sidecar (New Left Reviews blogg), 1/3 2022³

För att förklara varför det europeiska statssystemet för första gången sedan NATO:s bombningar av Belgrad 1999 har hemfallit åt krigsbarbari krävs mer än lekmannapsykiatri. Vad fick Ryssland och ”väst” att inlåta sig på en oförsonlig brottningsmatch på avgrundens

³ Original: <https://newleftreview.org/sidecar/posts/fog-of-war>

rand, där båda sidor till sist föll ner från klippan? När vi genomlever dessa fruktansvärda veckor förstår vi bättre vad Gramsci måste ha menat med en mellanperiod: en situation ”där det gamla är döende och det nya ännu inte kan födas”, där ”det uppträder en stor variation av morbida symptom”, som när stora länder lägger sin framtid i händerna på ett osäkert slagfält i krigsdimma.

När detta skrivs vet ingen hur kriget i Ukraina kommer att sluta, och efter hur mycket blodspillan. Det vi kan försöka spekulera om nu är vilka orsakerna kan ha varit – och mänskliga aktörer har orsaker, oavsett hur excentriska de kan verka för andra – för den kompromisslösa balansgången från både USA:s och Rysslands sida. Vilken scen: ökande konfrontation, snabbt minskande möjligheter för båda sidor att rädda ansiktet med annat än en total seger, och slutligen Rysslands dödliga angrepp på ett grannland som de en gång delade stat med.

Här hittar vi anmärkningsvärda paralleller liksom uppenbara asymmetrier, eftersom både Ryssland och USA sedan länge har sett både sin nationella samhällsordning och internationella ställning långsamt förfalla, vilket uppenbarligen har fått dem att känna att de måste stoppa det nu, eller så kommer det att fortsätta i evighet. I fallet Ryssland ser vi en regim som både är etatistisk och oligarkisk och står inför ökande oro bland sina medborgare, rik på olja och korruption, oförmögen att förbättra livet för vanliga människor samtidigt som dess oligarker blir gränslöst rika, en regim som alltmer övergår till att använda hårda diktatoriska åtgärder mot alla organiserade protester. För att sitta bekvämare än på bajonetter måste det finnas en stabilitet som härleds från ekonomiska framgångar och sociala framsteg, vilka i sin tur är beroende av global efterfrågan på den olja och gas som Ryssland har att sälja. Men för detta krävs tillgång till finansmarknader och avancerad teknologi, som USA sedan en tid har börjat neka dem.

Samma sak med yttre säkerhet, där USA och NATO under nästan två decennier nu har trängt in politiskt och militärt i något som Ryssland, som bara är alltför bekant med utländska invasioner, hävdar vara sin *cordon sanitaire*. Moskvas försök att förhandla om detta ledde till att Washington behandlade det postsovjjetiska Ryssland precis som dess föregångare, Sovjetunionen, med det slutgiltiga målet – en regimförändring. Försöken att få slut på intrånget har inte lett någonstans. NATO har flyttat sig allt närmare, och placerade nyligen ut medeldistansrobotar i Polen och Rumänien, alltmedan USA mer och mer har behandlat Ukraina som om de äger landet – däribland Victoria Nulands vicekungliga förkunnande om vilka som skulle leda regeringen i Kiev.

Vid någon tidpunkt drog den ryska regimen uppenbarligen slutsatsen att denna krypande både inhemska och yttre urholkning skulle fortsätta oförminskat om de inte vidtog dramatiska aktioner för att stoppa rötan. Det som följde var en militär upprustning runt Ukraina från våren 2021, åtföljd av krav på formella löften från Washington att hädanefter respektera Rysslands säkerhetsintressen – och att söka en öppen konflikt istället för en dold, kanske i förhoppning om att mobilisera den ryska patriotiska anda som en gång hade besegrat tyskarna.

Om vi övergår till den amerikanska sidan hittar vi agg som går tillbaka till början av 2000-talet, efter att den av USA tillsatta postsovjjetiska ämbetsmannen, Boris Jeltsin, överlämnade verksamheten till Vladimir Putin i efterdyningarna till den ekonomiska och sociala katastrof som hade orsakats av den ”chockerapi” som amerikanerna föreslagit. Putins första försök att ansluta sig till NATO under beskydd av den nya världsordningen avvisades, trots alla hans ansträngningar att hjälpa Washington med deras invasion av Afghanistan. Rysslands invändningar mot utvidgningen av NATO 2004 – som nu hotade dess nordvästra gräns – bemötte Bush och Blair med att vid toppmötet i Bukarest 2008 förkunna den ”öppna dörens” politik för Georgien och Ukraina.

Det amerikanska politiska etablissemanget under ledning av Hillary Clintons flygel i Demokratiska partiet började behandla Ryssland som en skurkstat, ungefär som det andra land som hade frigjort sig från USA:s kontroll, Iran. Medan det tidigare hade funnits en kommunist under varenda amerikansk säng, var den objudna gästen nu ryss – en skillnad som många amerikaner egentligen aldrig lärde sig göra. Till och med valet av Trump 2016 tillskrevs av det förlorande partiet till hemliga ryska intriger, vilket politiskt dödade Trumps inledande försök att hitta någon sorts uppgörelse med Ryssland. (Kommer ni ihåg hans oskyldiga fråga varför NATO fortfarande existerar, tre årtionden efter att kommunismen hade upphört?) För att mäkla fred med den amerikanska djupa staten och väljarna hade han mot slutet av sin ämbetsperiod återvänt till den beprövade ryskfientliga uppfattningen.

Precis som för Obama-Clinton, var Ryssland en behändig både inhemsk och internationell ärkefiende för Trumps efterträdare Biden: litet ekonomiskt men lätt att framställa som stort på grund av sina kärnvapen. Efter mediamisslyckandet under Bidens tillbakadragande från Afghanistan verkade en uppvisning av styrka gentemot Ryssland vara en säker väg för USA att visa sina muskler, och tvinga republikanerna att just innan viktiga kongressval enas bakom Biden som ledare för en återuppståndna "Fri värld". Vederbörligen tog Washington till högljudd diplomati och vägrade kategoriskt att förhandla om NATO:s utvidgning. Putin hade gått så långt att alternativen helt klart stod mellan upptrappning och kapitulation. Det var vid denna tidpunkt hans metod övergick i vansinne, och den dödliga, strategiskt katastrofala ryska invasionen av Ukraina inleddes.

Att avvisa ryssarnas krav på säkerhetsgarantier var ett behändigt sätt för USA att stärka de europeiska ländernas ovillkorliga lojalitet till NATO, en allians som under senare år hade blivit skakig. Det gällde speciellt Frankrike, vars president för inte så länge sedan diagnosticerade NATO som "hjärndöd", men även Tyskland med sin nya regering, vars ledande parti, SPD, ansågs vara alltför ryssvänlig. Det fanns också ouppklarade affärer angående en gasledning, Nord Stream 2. Tillsammans med Schröder hade Merkel inbjudit Ryssland att bygga den, i förhoppning om att fylla den brist i Tysklands energiförsörjning som förväntas bli resultatet av Tyska förbundsrepublikens unika väg utan kol och kärnkraft. USA var mot projektet, precis som många andra i Europa, inklusive de tyska Gröna. Bland orsakerna fanns farhågorna att gasledningen skulle göra Västeuropa mer beroende av Ryssland, och att det skulle bli omöjligt för Ukraina och Polen att avbryta de ryska gasleveranserna om Moskva skulle börja bete sig illa.

Genom att återställa Europas lojalitet till USA:s ledarskap löste konfrontationen om Ukraina detta problem på nolltid. Med CIA:s hemligstämplade tillkännagivanden som förebild, framställde Västeuropas så kallade "kvalitetspress", för att inte nämna public service, den snabbt förvärrade situationen som en kamp mellan gott och ont, USA under Biden mot Ryssland under Putin. Under Merkels sista veckor lyckades Bidens administration övertyga senaten att inte genomföra hårda sanktioner mot Tyskland och Nord Stream 2:s chefer, i utbyte mot att Tyskland gick med på att ta med gasledningen i ett möjligt framtida sanktionspaket. Efter Rysslands erkännande av de två östukrainska utbrytarrepublikerna, sköt Berlin formellt upp certifieringen av gasledningen – men det räckte inte. Med den nya tyska kanslern bredvid sig under en presskonferens i Washington, tillkännagav Biden att gasledningen om så behövdes definitivt skulle ingå i sanktionerna, medan Scholz höll tyst. Några dagar senare godkände Biden senatens plan, som han tidigare hade varit mot. Och den 24 februari tvingade den ryska invasionen Berlin att på egen hand göra det som Washington annars hade gjort å Tysklands och västs vägnar: att en gång för alla skrinlägga ledningen.

Således var väst åter enat, vilket hälsades med jublande applåder från lokala kommentatorer, som var tacksamma över att kalla krigets transatlantiska visshet var tillbaka. Framtidsutsikten att ingå en stridsallians med världshistoriens mest fruktansvärda militär suddade omedelbart

ut minnena från några månader tidigare, då USA med kort varsel övergav inte bara Afghanistan utan också de hjälptrupper som NATO-allierade tillhandahöll som stöd till det ”nationsbyggande” som USA:s aktivitet en gång hade gynnat. Inte heller brydde man sig om att Biden hade beslagtagit större delen av den afghanska centralbankens reserver, till ett belopp av 7,5 miljarder dollar, för att delas ut bland de som hade drabbats av 11 september (och deras advokater), medan Afghanistan lider av en landsomfattande svält. Glömda är också de ruinhögar som blivit kvar efter amerikanska interventioner på senare tid i Somalia, Irak, Syrien, Libyen – total ödeläggelse av hela länder och regioner, följt av att de hastigt övergivits.

Nu är det ”väst” igen, Midgård som kämpar mot landet Mordor för att försvara ett litet modigt rike som bara vill ”vara som vi”, och för detta syfte bara vill få tillåtelse att gå in genom NATO:s och EU:s öppna dörrar. Västeuropas regeringar förträngde plikttroget alla återstående minnen av den amerikanska utrikespolitikens djup rotade vårdslöshet, som framkallas av USA:s blotta storlek och dess läge på en ö stor som en kontinent där ingen kan nå dem, oavsett vilken röra de ställer till när deras militära äventyr går fel – och häpnadsväckande nog gav Europa USA, ett fjärran icke-europeiskt imperium på nedgång, med andra intressen och en hel massa egna problem, fullständiga befogenheter att ta itu med Ryssland om varken mer eller mindre än det europeiska statsystemets framtid.

Hur står det till med EU? När Västeuropa återvände till ”väst” inskränktes EU kort sagt till en geoeconomisk nyttighet för NATO, alltså USA. Händelserna kring Ukraina gör det tydligare än någonsin, att för USA är EU i grund och botten en källa till ekonomisk och politisk styrning av stater som behövs för att hjälpa ”väst” att omringa Rysslands västra flank. Att hålla USA-vänliga regeringar kvar vid makten i de tidigare sovjetiska satellitstaterna kan bli kostsamt, och gör det lockande med en ansvarsfördelning där ”Europa” betalar för brödet medan USA tillhandahåller eldkraft – eller föreställningen om det. Det gör i själva verket EU till en ekonomisk assistent åt NATO. Samtidigt är de östeuropeiska regeringarna mer nöjda med att ge Washington förtroendet för deras försvar än vad Paris och Berlin är, med tanke på den förstnämndas bevisade skjutglädje och säkert avlägsna hemmabas. I utbyte mot USA:s skydd via NATO, och Washingtons beskydd i deras relationer med EU, är länder som Polen och Rumänien värd för amerikanska missiler som påstås skydda Europa mot Iran, samtidigt som de olyckligtvis måste passera Ryssland på vägen.

Slutsatsen för von der Leyen och hennes grupp är att bekräfta sin underordnade ställning. USA anser att det sist och slutligen är upp till Washington att avgöra EU:s utvidgning till Ukraina och västra Balkan, och även till Georgien och Armenien. I synnerhet Frankrike kan fortfarande ha invändningar mot en ytterligare utvidgning, men det är en gissning hur länge de kan hålla mot, speciellt om Tyskland kan övertalas att betala räkningen. (Även om det inte har inletts några formella anslutningsprocedurer för Ukraina till EU, så har von der Leyen förkunnat: ”Vi vill ha med dem.”) I och med att Polen är strikt ryskfientliga och för NATO, kommer det nu dessutom att bli svårt att straffa dem med minskat ekonomiskt stöd från EU för vad Europadomstolen anser vara brister i dess ”rättssäkerhet”. Samma sak gäller Ungern, vars oberäknliga ledare, Orbán, har blivit alltmer ryskfientlig. Med USA:s återkomst har makten att hålla EU:s medlemsstater i styr flyttat från Bryssel till Washington D.C.

En sak som EU-vänliga européer, speciellt de Gröna, för närvarande lär sig är, att om man låter USA skydda en, så övertrumfar geopolitiken all annan politik, och att geopolitiken enbart bestäms av Washington. Det är så ett imperium fungerar. Ukraina är ett hus som är uppdelat mellan en häpnadsväckande samling oligarker, och snart kommer att få utökat ekonomiskt stöd från ”Europa”. Men det kommer bara att vara en liten del av det som de ukrainska oligarkerna regelbundet sätter in i schweiziska eller brittiska eller, får man anta, amerikanska banker. Jämfört med Ukraina tyder allt på att Polen och till och med Ungern är,

för att använda en amerikansk liknelse, rena som en hundtand. (Vem kan glömma den lön som Hunter Biden fick som företagsextern styrelsemedlem i ett ukrainskt gasföretag, vars huvudägare då var föremål för en utredning för penningtvätt?)

Det är fortfarande ett mysterium, uppenbarligen inte det enda i detta sammanhang, varför USA och dess allierade till största delen uteslöt möjligheten att Ryssland skulle besvara de ökade påtryckningarna för en regimförändring – i form av att ”väst” nekade dem en säkerhetszon – genom att fördjupa alliansen med Kina. Det är sant att Ryssland historiskt alltid har velat vara en del av Europa, och att något som liknar asienfobi är djupt förankrad i dess nationella identitet. För ryssar är Moskva det tredje Rom, inte ett andra Beijing. Så sent som 1969 drabbade Ryssland och Kina, som båda då var kommunistiska, samman vid sin gemensamma gräns vid Ussurifloden. Med Ryssland nu avskuret från väst på obestämd framtid, kan Kina, som har brist på råvaror, kliva in och förse Ryssland med sin egen moderna teknologi. När NATO nu delar den eurasiatiska kontinenten i ”Europa”, inklusive Ukraina, mot Ryssland, som en icke europeisk fiende till Europa, kan den ryska nationalismen, tvärtom sin historiska läggning, känna sig tvingad att alliera sig med Kina, något som förbådades av den märkliga bilden med Xi och Putin sida vid sida under öppnandet av vinterolympiaden i Beijing.

Kan en allians mellan Kina och Ryssland bli det oavsiktliga resultatet av USA:s inkompetens, eller tvärtom ett avsett resultat av USA:s globala strategi? Om Moskva skulle slå sig ihop med Beijing, så skulle det inte längre finnas någon framtidsutsikt av en rysk-europeisk uppgörelse på franskt vis. Oavsett sin politiska form skulle Västeuropa mer än någonsin fungera som USA:s transatlantiska flygel under ett nytt kallt, eller kanske varmt, krig mellan två globala maktblock, det ena på nedgång med förhoppningar om att vända på utvecklingen, det andra med förhoppningar att höja sig.

Bara ett Europa i fred med Ryssland, ett Europa som respekterar Rysslands säkerhetsbehov, kan hoppas kunna befria sig från den amerikanska omfamningen, som så effektivt har förnyats under Ukrainakrisen. Man får anta att det är orsaken till att Macron så länge insisterade på att Ryssland är en del av Europa, och att ”Europa”, givetvis som det företräds av honom själv och Frankrike, måste ombesörja fred på sin östra flank. Rysslands invasion har satt stopp för detta projekt för lång tid framåt, om inte för alltid. Men det var inte ens från början särskilt lovande, med tanke på Tysklands upplevda behov av amerikanskt kärnvapenskydd, och de tyska tvivlen på Frankrikes alltför fantasifulla internationella ambitioner, som omdefinierades till europeiska ambitioner som skulle betalas med Tysklands ekonomiska makt. Och med visst berättigande kunde Ryssland fråga sig om Frankrike under dessa förhållanden skulle kunna knuffa bort USA från Europas förarsäte.

Så vinnaren är ... USA? Ju längre kriget håller på, tack vare de ukrainska medborgarnas och deras armés framgångsrika motstånd, desto mer kommer det att märkas att ledaren för ”väst”, som när kriget började talade för ”Europa”, inte ingriper militärt å Ukrainas vägnar. Som Biden klargjorde redan från början har USA givit sig själv speciell tjänstledighet. Om vi tittar på deras meriter är inte detta något nytt: när deras uppdrag blir ohanterligt drar de sig tillbaka till sin fjärran ö. När tyskarna ser på och undrar var USA är, kan de icke desto mindre börja känna vissa tvivel på USA:s åtagande att ge dem kärnvapenskydd. Detta åtagande ligger trots allt bakom Tysklands medlemskap i NATO, tyskarnas anslutning till icke-spridningsavtalet för kärnvapen, och inhysandet av omkring 30.000 amerikanska soldater på tysk mark.

I detta sammanhang ser specialbudgeten på 100 miljarder euro, som Scholz' regering tillkännagav några dagar efter att kriget börjat, och ägnat att uppfylla löftet från 2001 att lägga 2% av Tysklands BNP på vapen, ut som ett rituellt offer för att blidka en arg Gud, som man fruktar skulle kunna överge sina inte så lojala troende. Ingen tror, att om Tyskland verkligen

hade levt upp till NATO:s krav på 2%, så hade Ryssland avskräckts från att invadera Ukraina, eller att Tyskland skulle ha kunnat och varit villigt att komma till deras hjälp. Hursomhelst kommer det att ta årtal innan de nya vapnen, givetvis de allra senaste, kommer att vara tillgängliga för trupperna. Det kommer också att vara vapen av precis den sort som USA, Frankrike och Storbritannien redan har i överflöd.

Dessutom står hela den tyska militären under NATO:s, alltså Pentagons, kommando, så de nya vapnen kommer att öka NATO:s, inte Tysklands, eldkraft. Teknologiskt kommer de att vara utformade för global användning, på ”uppdrag” som Afghanistan – eller mest sannolikt i närheten av Kina, för att hjälpa USA under den framväxande konfrontationen i Syd kinesiska sjön. Det blev ingen som helst debatt i förbundsdagen om exakt vilka nya ”förmågor” som skulle behövas, eller vad de ska användas till. Precis som tidigare under Merkel, överlämnades detta till ”de allierade” att avgöra. En sak skulle kunna vara det av Frankrike omhuldade framtida stridsflygssystemet (FCAS), som kombinerar stridsflygplan, drönare och satelliter för operationer över hela världen. Det finns inget större hopp om att det någon gång kommer att föras en strategisk debatt i Tyskland om vad det innebär att försvara sitt eget territorium, snarare än att angripa andra territorium. Kan erfarenheterna i Ukraina hjälpa till att inleda denna diskussion? Inte sannolikt.

Översättning: Göran Källqvist.